

*Izvorni znanstveni članak/
Original scientific paper
Prihvaćeno: 9.1.2017.*

Ivona Čarapina,

Sveučilište u Mostaru, Filozofski fakultet,
Odsjek za psihologiju
Bosna i Hercegovina
carapina.ivona@gmail.com

Jelena Ševo,

Sveučilište u Mostaru, Filozofski fakultet,
Odsjek za psihologiju
Bosna i Hercegovina
sevo.jelena@hotmail.com

ODNOS SOCIJALNE PODRŠKE I SAGORIJEVANJA STUDENATA

Sažetak: *Konstrukt sagorijevanja odnosi se na skup simptoma nastalih u situaciji prolongirana stresa na radnom mjestu, koji karakterizira emocionalna iscrpljenost, depersonalizacija i smanjena efikasnost. U posljednjih desetak godina interes istraživača usmjerava se na sagorijevanje studenata, čija se uključenost u pohađanje predavanja, polaganje ispita i izvršavanje različitih specifičnih zadataka može smatrati oblikom rada. Stoga je cilj ovoga istraživanja bio ispitati odnos socijalne podrške i dimenzija sagorijevanja studenata Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru, od prve do šeste godine studija (N = 107). Na uzorku studenata primijenjen je upitnik Maslach Burnout Inventory – Student Survey u svrhu ispitivanja sagorijevanja, Upitnik socijalne podrške u svrhu ispitivanja socijalne podrške te demografski upitnik, konstruiran za potrebe ovoga istraživanja. Dobiveni rezultati ukazuju da studenti imaju umjerenu razinu iscrpljenosti, cinizma i akademske efikasnosti. Utvrđena je značajna pozitivna povezanost akademske efikasnosti i socijalne podrške. Glede odnosa sociodemografskih varijabli i dimenzija sagorijevanja, spol je značajno povezan s akademskom efikasnošću, godina studija s cinizmom, a prosjek ocjena s iscrpljenošću, cinizmom i akademskom efikasnošću. Nadalje, utvrđena je statistički značajna razlika između studenata i studentica u akademskoj efikasnosti i socijalnoj podršci, pri čemu studentice postižu bolje rezultate.*

Ključne riječi: *akademske obveze, burnout, efikasnost, iscrpljenost*

1. Uvod

Sagorijevanje je konstrukt koji se u psihologiji pojavio prije otprilike 40 godina i od tada pobuđuje interes istraživača koji ga pokušavaju što bolje razumjeti i objasniti. Na stoji shvatiti načine na koje se sagorijevanje može spriječiti i na koje se pojedinac može nositi s njim ako ga je već doživio (Schaufeli, Leiter i Maslach, 2009). Iako postoji mnogo različitih definicija sagorijevanja, najprihvaćenija i najcitiranija je ona koju je predložila američka psihologinja Christina Maslach, koja ga definira kao skup simptoma nastalih

u situaciji prolongiranoga stresa na radnom mjestu, koji karakterizira emocionalna iscrpljenost, depersonalizacija i smanjena efikasnost (Maslach i sur., 2001). Maslach je do toga pojma došla dok je intervjuirala radnike različitih društvenih djelatnosti, a zanimalo ju je kako se ti radnici nose s emocionalnim uzbuđenjem koristeći kognitivne strategije, poput one da se distanciraju od drugih kako bi im mogli pomoći.

Dimenzije sagorijevanja

Sagorijevanje se odnosi na odgovor na kronične interpersonalne stresore na poslu, a tri ključne dimenzije toga odgovora su iscrpljenost, osjećaj cinizma i odmaka od posla te osjećaj neučinkovitosti i smanjeno postignuće. Iako ne postoji slaganje oko definicije sagorijevanja, zbog toga što različiti ljudi označavaju različite stvari tim terminom, ipak postoji slaganje oko triju osnovnih dimenzija sagorijevanja, zbog čega je prihvaćena Maslachina multidimenzionalna teorija sagorijevanja (Maslach i sur., 2001). Najočitija manifestacija sagorijevanja je emocionalna iscrpljenost, koja je zbog toga najviše proučavana dimenzija sagorijevanja. Kada pojedinci misle na sagorijevanje i ono što ono označava, najčešće misle upravo na osjećaj emocionalne iscrpljenosti. Dakle, emocionalna iscrpljenost prva je reakcija na stresne zahtjeve posla i predstavlja osnovnu individualnu stresnu dimenziju sagorijevanja. Odnosi se na smanjenu osjetljivost pojedinca (Maslach i sur., 2001) na zahtjeve i stresore zbog kojih se pojedinci osjećaju preopterećeno i nesposobno da se daju na psihološkoj razini (Jacobs i Dodd, 2003). Iscrpljene su osobe emocionalno i fizički izmorene i nisu u mogućnosti oporavka (Nikodijević, Anđelković-Labrović i Đoković, 2012). Cinizam ili depersonalizacija predstavlja dimenziju interpersonalnoga konteksta u sagorijevanju i odnosi se na negativne ili neosjetljive odgovore na različite aspekte posla (Maslach i sur., 2001). Dakle, depersonalizacija se odnosi na negativan odnos prema radu i kolegama s posla, uz hladan i udaljen stav (Nikodijević i sur., 2012) zbog kojega osoba može postati bezosjećajna prema drugima i percipirati ih kao da oni zaslužuju svoje nevolje (Jacobs i Dodd, 2003). Treća je dimenzija smanjena učinkovitost ili postignuće, koja predstavlja dimenziju samoprocjene u sagorijevanju, a odnosi se na osjećaje nesposobnosti i nedostatak postignuća i produktivnosti na poslu (Maslach i sur., 2001). Smanjena osobna učinkovitost je tendencija da osoba samu sebe vidi negativno i da bude nezadovoljna svojim postignućima (Jacobs i Dodd, 2003). Podrazumijeva stanje smanjene efektivnosti i gubitka samopouzdanja u vlastite sposobnosti (Nikodijević i sur., 2012). Tri dimenzije predstavljaju razinu energije (npr. osjećaj iscrpljenosti), stav (npr. ciničan stav) i samoevaluaciju (npr. sumnja u vlastite sposobnosti) (Schaufeli, 2003).

Odnos stresa i sagorijevanja

Iako se sindrom sagorijevanja često izjednačava sa stresom, većina autora smatra da su to različiti pojmovi. Stres se definira kao stanje u kojem se pojedinac nalazi kad je suočen sa zahtjevima okoline kojima se ne uspijeva prilagoditi. Sagorijevanje je sindrom koji se javlja kao posljedica doživljavanja prolongiranoga stresa, a razlikuje se od

reakcije na stres na osnovi vremenskih odrednica; stresna reakcija je privremeno, vremenski ograničeno stanje, dok je sagorijevanje dinamički progresivan proces, kronični poremećaj. Pojedinci koji su pod stresom osjećaju da ih preplavljaju mnoge obveze, ali kada ispune te obveze osjećaju olakšanje. Međutim, kada pojedinac doživljava sagorijevanje, on se pri ispunjenju obveza ne osjeća bolje jer je izgubio nadu i očekivanja, nema motivaciju da se bori, nego mu postane svejedno (Živković, 2011). Iako su ova dva pojma različita, oni su ipak povezani; stres je jedan od najznačajnijih faktora koji dovode do nastanka sindroma sagorijevanja. Osim stresa, sagorijevanje se često povezuje i s depresivnošću. Sagorijevanje se od depresivnoga poremećaja razlikuje prema tome što je ono ograničeno prvenstveno na profesionalnu sferu, dok ostale sfere djelovanja, kao što je – na primjer – obitelj, nisu ugrožene od samoga početka, kao što je to slučaj s depresivnim poremećajima (Nikodijević i sur., 2012).

Akademsko sagorijevanje studenata

Na samom početku proučavanja, sagorijevanje je smatrano sindromom koji najviše doživljavaju zaposlenici u nekim društvenim djelatnostima, koji rade posao u kojem su u stalnom kontaktu s drugim ljudima, odnosno koji rade u nekim pomažućim zanimanjima kao što su medicinske sestre i doktori. Najkorišteniji instrument za mjerenje sagorijevanja je *Maslach Burnout Inventory – Human Service Survey* (MBI-HSS), koji mjeri tri dimenzije sagorijevanja i razvijen je početkom osamdesetih godina prošloga stoljeća (Maslach i Jackson, 1985). Nekoliko godina poslije toga, sagorijevanje se počelo proučavati među profesorima i djelatnicima u obrazovnom sustavu te je MBI modificiran u *MBI-Educators Survey* (Maslach i sur., 2008). Istraživači su prepoznali da i zaposlenici u drugim profesijama mogu doživjeti sagorijevanje pa se ono počelo proučavati i među menadžerima, poduzetnicima i zaposlenicima u „bijelim“ (pravnik, znanstvenik, inženjer) i „plavim ovratnicima“ (građevinski radnik, vodoinstalater, automehaničar) (Schaufeli i sur., 2009). Zbog toga je originalna verzija MBI adaptirana tako da se može koristiti i u drugim profesijama, a nova verzija je MBI-GS (*Maslach Burnout Inventory – General Survey*) (Schaufeli i sur., 2002).

U novije vrijeme sagorijevanje se počelo proučavati i među učenicima, odnosno studentima. Za te potrebe opet je modificiran MBI, tako da se koristi *Maslach Burnout Inventory – Student Survey* (MBI-SS), koji su razvili Schaufeli i sur. (2002). Iako studenti nisu formalno zaposleni, njihova uključenost u pohađanje predavanja, polaganje ispita i izvršavanje različitih specifičnih zadataka može se smatrati oblikom rada (Kolundžić, 2013). Studiranje je stresno razdoblje za mnoge studente jer moraju proći proces adaptacije na novu edukacijsku i društvenu okolinu. Velik se broj studenata uključuje i u povremene i privremene honorarne poslove, kao i razne oblike volontiranja, stoga su studenti opterećeni velikim akademskim i neakademskim zahtjevima. Sindrom sagorijevanja studenata prvenstveno je vezan uz akademske obveze i odnosi se na osjećaj iscrpljenosti zbog zahtjeva studija, cinični stav prema studiju te percepciju vlastite nekompetentnosti kao studenta (Schaufeli i sur., 2002). Dakle, dimenzije sagorijevanja studenata iste su kao i u drugih zaposlenika.

Emocionalna iscrpljenost posljedica je preopterećenosti poslom i interpersonalnim konfliktima, a povezana je s konfliktom fakultet-posao, količinom vremena provedena u učenju i s brojem konfliktnih zahtjeva vezanih za studij (Jia, Rowlinson, Kvan, Lingard i Yip, 2009). Javlja se nedostatak socijalne podrške, a često je povezana i s nepravdom na studiju. Utvrđeno je da je cinizam značajno povezan s podrškom vršnjaka i konfliktima u međuljudskim odnosima. Smanjeno akademsko postignuće također je rezultat nedostatka socijalne podrške te neodgovarajućega korištenja vještina. Ipak, u istraživanjima je utvrđena veća povezanost sa socijalnom podrškom roditelja nego onom vršnjaka, koja je povezana s cinizmom (Jia i sur., 2009).

Studentsko sagorijevanje proizlazi iz nedostatka unutarnjih resursa vezanih za školski život i neslaganja između studentovih očekivanja od sebe i očekivanja od obitelji, prijatelja i profesora. Sagorijevanje studenata povezano je s akademskim stresom. Cinizam je sličan smanjenoj motivaciji za učenjem, dok je smanjena učinkovitost povezana s niskom akademskom percepcijom samoga sebe (Kutsal i Bilge, 2012). Simptomi sagorijevanja studenata su: osjećaj umora zbog zahtjeva za čitanjem, iscrpljenost, sarkazam vezan za domaću zadaću, pokazivanje ravnodušnih stavova i ponašanja, zatim studenti postaju neosjetljivi i bezosjećajni, osjećaju se neadekvatno kao studenti te imaju smanjenu učinkovitost (Kutsal i Bilge, 2012). Sagorijevanje studenata može dovesti do češćega izostajanja s nastave, snižene motivacije za obavljanje obveznih aktivnosti, većega postotka studenata koji odustaju od studija (Yang i Farn, 2005).

Neki korelati sagorijevanja studenata

Akademski uspjeh jedan je od najvažnijih elemenata u nastavi, a odnosi se na akademska postignuća studenata u nastavi. Kao mjera uspjeha najčešće se koristi prosjek ocjena studenata. U mnogim istraživanjima utvrđen je negativan odnos između akademskoga uspjeha i sagorijevanja (Uludağ i Yaratan, 2013). Ideju o negativnom odnosu između uspjeha i stresa, odnosno sagorijevanja, podržava teorija očuvanja resursa; kada pojedinci osjećaju da su pod stresom, njihova razina postignuća ima tendenciju smanjenja (Uludağ i Yaratan, 2013). Dob je demografska varijabla koja se pokazala najkonzistentnije povezanom sa sagorijevanjem. U većini istraživanja dokazano je da mlađi zaposlenici imaju veću razinu sagorijevanja u odnosu na starije zaposlenike, ali ovi nalazi moraju se oprezno tumačiti. Jedno od mogućih objašnjenja je da zaposlenici koji dožive sagorijevanje ranije u karijeri najvjerojatnije daju otkaz ili napuste posao, a na poslu ostanu oni koji doživljavaju niže razine sagorijevanja (Maslach i sur., 2001). To se može primijeniti i na studentsku populaciju. Studenti koji na početku studija dožive sagorijevanje najčešće upišu neki drugi fakultet jer se ne mogu nositi sa zahtjevima koji trenutni studij stavlja pred njih ili potpuno napuste fakultet i studiranje, tako da uopće ne dođu do viših godina studija. Glede povezanosti spola sa sagorijevanjem, rezultati različitih istraživanja nisu konzistentni i jednoznačni. U meta-analizi 183 istraživanja koja su ispitivala odnos između sagorijevanja i spola utvrđeno je da postoji razlika između muškaraca

i žena; žene izvještavaju o sagorijevanju češće nego muškarci (Purvanova i Muros, 2010). Neka istraživanja nisu utvrdila postojanje povezanosti između spola i bilo koje dimenzije sagorijevanja (Bresó, Salanova i Schaufeli, 2007; Galán, Sanmartín, Polo i Giner, 2011). Drugi autori utvrdili su postojanje razlika s obzirom na spol na različitim dimenzijama sagorijevanja (Nikodijević i sur., 2012). Većina istraživača slaže se s time da muškarci postižu više rezultate na skali cinizma, a žene na skali emocionalne iscrpljenosti (Purvanova i Muros, 2010). Postoje podaci o povezanosti između socijalne podrške i sagorijevanja. Podrška obitelji i kolega negativno je povezana sa sagorijevanjem. Nedavna meta-analiza povezanosti različitih izvora podrške sa sagorijevanjem istaknula je dva važna aspekta koja se tiču sagorijevanja. Prvo, snažniji efekti sagorijevanja pronađeni su u istraživanjima koja su bila specifičnija u vezi izvora podrške (na poslu ili izvan posla), i – drugo – smatra se da je spol važan moderator u odnosu podrške sa sagorijevanjem (Blanch i Aluja, 2012). Socijalna podrška, posebno od prijatelja, blisko je povezana s nižim razinama sagorijevanja. Veća socijalna podrška prijatelja povezana je s nižim razinama depersonalizacije i višim razinama osobnoga postignuća. Sve tri vrste podrške (prijatelji, obitelj, partner) su interkorelirane i značajno povezane sa svim trima mjerama sagorijevanja; veća socijalna podrška povezana je s nižim razinama emocionalne iscrpljenosti i depersonalizacije te s većim osobnim postignućem (Jacobs i Dodd, 2003). Nedostatak socijalne podrške od nadređenih povezan je sa sagorijevanjem. U prosjeku, on objašnjava 14 % varijance emocionalne iscrpljenosti, 6 % depersonalizacije i 2 % osobnoga postignuća. Nedostatak socijalne podrške od kolega objašnjava 5 % varijance emocionalne iscrpljenosti, 5 % depersonalizacije i 2 % osobnoga postignuća. Osim ovoga direktnoga utjecaja socijalne podrške na sagorijevanje, socijalna podrška može ublažiti efekte stresora na način da se pojedinci s većom podrškom bolje suočavaju sa zahtjevima posla (Schaufeli i Buunk, 2003).

Ispitivanje sagorijevanja na studentima medicine

Istraživanja sagorijevanja studenata uključuju različite studijske grupe pa je tako sagorijevanje ispitivano među studentima psihologije (Day i Livingstone, 2003), organizacijskih znanosti (Nikodijević i sur., 2012), arhitekture (Yia i sur., 2009), turizma (Uludağ i Yaratan, 2010), tehničkih znanosti (Yang, 2004). Međutim, većina istraživača proučavala je sagorijevanje među studentima medicine (Backović, Ilić Živojinović, Maksimović i Maksimović, 2012; Brazeau, Schroeder, Rovi i Boyd, 2010; Dyrbye i sur., 2006; Galán i sur., 2011). Razlog tomu je da se studenti medicine često nalaze pod utjecajem stresa koji može utjecati na akademski uspjeh i buduću profesionalnu kompetentnost. Iako određeni stupanj stresa predstavlja normalan dio medicinske obuke koji motivira studente, svi studenti to ne doživljavaju podjednako. Kod mnogih studenata taj stres može izazvati osjećaj beskorisnosti, krivnje i ljutnje, te može biti povezan sa psihološkim i fizičkim bolestima (Backović i Jevtić, 2012). Istraživanja pokazuju velik raspon sagorijevanja, od 2 % do 76 %, što ovisi o definicijama i kriterijima koji su korišteni te uzorcima na kojima je ispitivano. U jednom istraživanju utvrđeno je da čak 50

% studenata medicine u Sjedinjenim Američkim Državama doživi sagorijevanje, s rastućom učestalošću tijekom studija (Dyrbye i sur., 2006). Ispitivanje studenata završne godine Medicinskoga fakulteta u Beogradu pokazalo je da 58 % ispitanika ima visoke vrijednosti na skali depersonalizacije, a oko 39 % ima visoke vrijednosti na skali emocionalne iscrpljenosti (Backović i sur., 2012). Također, oko polovine studentica i trećina studenata u tom istraživanju ocijenila je svoj opći nivo stresa kao umjeren ili visok. Visoka učestalost doživljaja simptoma i samopercepcija lošega mentalnoga zdravlja tih studenata može biti posljedica tendencije poistovjećivanja vlastitih problema s bolestima koje studenti proučavaju, a ta pojava naziva se sindrom medicinskoga fakulteta ili bolest studenata medicine (Backović i sur., 2012). Dakle, medicinski poziv, za koji se pripremaju, od njih zahtijeva trajan empatijski odnos s pacijentima, koji vremenom može dovesti do emocionalne iscrpljenosti i otuđenja od profesije.

2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

S obzirom na pregled rezultata nekih dosadašnjih istraživanja, u ovom istraživanju cilj je bio ispitati odnos socijalne podrške i dimenzija sagorijevanja studenata Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru, od prve do šeste godine studija. Specifičnije, ispitat će se izraženost sindroma sagorijevanja i razine socijalne podrške. Nastojat će se ispitati značajnost povezanosti između triju faktora sagorijevanja (iscrpljenost, cinizam, akademska efikasnost) i socijalne podrške kod studenata Medicinskoga fakulteta. Na temelju rezultata dosadašnjih istraživanja pretpostavlja se da će faktori sagorijevanja studenata biti negativno povezani sa socijalnom podrškom; studenti koji imaju veću razinu socijalne podrške imat će niže rezultate na faktorima sagorijevanja u odnosu na one koji imaju nižu razinu socijalne podrške. Nadalje, ispitat će se i povezanost između faktora sagorijevanja i nekih sociodemografskih varijabli (spol, godina studija i prosjek ocjena tijekom studija). Pretpostavlja se da će faktori sagorijevanja biti povezani sa spolom; studenti će imati veće rezultate na faktoru cinizma, a studentice na faktoru emocionalne iscrpljenosti. Pretpostavlja se da će faktori sagorijevanja biti pozitivno povezani s godinom studija koju studenti pohađaju; studenti na višim godinama imat će viši rezultat na faktorima sagorijevanja u odnosu na studente na nižim godinama studija. Pretpostavlja se da će faktori sagorijevanja studenata biti negativno povezani s akademskim uspjehom; studenti koji imaju bolji akademski uspjeh imat će niže rezultate na faktorima sagorijevanja u odnosu na one koji imaju lošiji akademski uspjeh. Konačno, ispitat će se razlike u faktorima sagorijevanja i socijalnoj podršci kod studenata Medicinskoga fakulteta s obzirom na spol.

3. Metodologija istraživanja

Sudionici istraživanja:

Studenti Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru (od prve do šeste godine studija) (N = 107), od čega je bilo 36 studenata (34 %) i 71 studentica (66 %). Na prvoj godini bilo je njih 11 % (N = 12), na drugoj 22 % (N = 24), na trećoj 17 % (N = 18), na četvrtoj 13 % (N = 14), na petoj 16 % (N = 17) i na šestoj godini studija 21 %

(N = 22). U Tablici 1 prikazana je struktura uzorka s obzirom na godinu studija, spol i prosjek ocjena postignutih tijekom studija.

Tablica 1. Struktura uzorka ispitanika s obzirom na godinu studija, spol i prosjek ocjena tijekom studija

Godina studija	Spol				Prosjek ocjena							
	Muškarci		Žene		2,0 -2,4	2,5 -2,9	3,0 -3,4	3,5 -3,9	4,0 -4,4	4,5 -4,9	5,0	
	N	%	N	%	N	N	N	N	N	N	N	
1	6	5,61	6	5,61	0	0	1	0	5	6	0	
2	9	8,41	15	14	1	1	9	6	4	2	1	
3	7	6,54	11	10,3	0	2	2	7	4	2	1	
4	3	2,8	11	10,3	0	1	5	5	2	1	0	
5	7	6,54	10	9,35	0	1	3	4	7	2	0	
6	4	3,74	18	16,8	0	1	9	8	4	0	0	
Ukupno	36	33,64	71	66,36	1	6	29	30	26	13	2	

Mjerni instrumenti

Za mjerenje sagorijevanja korišten je *Maslach Burnout Inventory – Student Survey* – MBI-SS (Maslachin inventar sagorijevanja – upitnik za studente, Kolundžić 2013). Upitnik se sastoji od 16 čestica kojima se ispituju tri dimenzije sagorijevanja: iscrpljenost, cinizam i akademska efikasnost. Pet čestica korišteno je za mjerenje iscrpljenosti (npr. „*Studij me emocionalno iscrpljuje*“), pet čestica korišteno je za mjerenje cinizma (npr. „*Sve sam ciničniji/a glede pitanja doprinosi li moj studij ičemu*“), a šest čestica korišteno je za mjerenje akademske efikasnosti (npr. „*Mogu učinkovito rješavati probleme koji se pojavljuju tijekom studija*“). Zadatak ispitanika bio je razmisliti o tvrdnjama koje opisuju kako se osjećaju na fakultetu te označiti 0 ako se nikada nisu tako osjećali, a ako jesu, odrediti koliko često (pri čemu brojevi imaju sljedeće značenje: 1 = rijetko, 2 = ponekad, 3 = obično, 4 = često, 5 = vrlo često, 6 = uvijek). Prosječan rezultat za svaku dimenziju sagorijevanja formirao se kao aritmetička sredina rezultata na česticama koje mjere tu dimenziju. Visoki rezultati na iscrpljenosti i cinizmu te niski rezultati na akademskoj efikasnosti indikativni su za sagorijevanje. Pouzdanost je upitnika vrlo dobra te iznosi $\alpha = 0,88$ za iscrpljenost, $\alpha = 0,80$ za cinizam te $\alpha = 0,78$ za akademsku efikasnost. Faktorska analiza pokazala je postojanje triju zasebnih faktora koji objašnjavaju 60,58 % varijabiliteta manifestnih varijabli.

Za ispitivanje socijalne podrške korišten je Upitnik percipirane socijalne podrške (Jakovljević, 2004). Upitnik se sastoji od osam čestica, odnosno pitanja u kojima ispitanik treba procijeniti u kojoj mu mjeri bliske osobe „pružaju ohrabrenje“, „daju korisne informacije“, „pružaju izravnu pomoć“ i sl., i to na četverostupanjskoj ljestvici (pri

čemu brojevi imaju sljedeće značenje: 1 - nikad, 2 - ponekad, 3 - često, 4 - uvijek). Ukupan rezultat formiran je kao linearna kombinacija odgovora na sve tvrdnje. Najmanji mogući rezultat iznosi 8, a najveći 32. Provedba faktorske analize metodom glavnih komponenti pokazala je postojanje jednoga faktora koji objašnjava ukupno 60 % varijance dobivenih rezultata. Stoga se podaci o percipiranoj socijalnoj podršci temelje na ukupnom broju bodova na osam čestica ove ljestvice. Metrijske karakteristike ljestvice pokazuju visoku internu konzistenciju i govore u prilog korištenju sumativnih rezultata. Utvrđena je i visoka pouzdanost skale (Cronbach alpha = 0.90).

Za potrebe ovoga istraživanja konstruiran je demografski upitnik koji je sadržavao pitanja o spolu, godini studija i prosjeku ocjena tijekom studija.

Postupak istraživanja

U svrhu prikupljanja kontakata studenata Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru, kao prvi izvor kontaktirani su studentski predstavnici svake godine studija Medicinskoga fakulteta. Njih se zamolilo za pomoć u prikupljanju kontakata (adresa e-pošte) studenata kako bi ih se moglo kontaktirati za daljnje sudjelovanje u istraživanju. S obzirom na to da je sudjelovanje u istraživanju bilo putem *online* ispunjavanja upitnika, htjelo se dobiti što vjerodostojnije podatke o sudionicima koji će dobiti poveznicu za ispunjavanje upitnika. Od ukupnoga broja studenata Medicinskoga fakulteta, kojih je 310, njih 256 (82,6 %) dalo je kontakt, odnosno e-poštu. Svim ispitanicima, čijim se kontaktom raspolagalo, poslan je *online* upitnik na e-adresu koju su naveli. Od 256 sudionika kojima je poslana e-pošta, upitnik je ispunilo njih 107 (41,8 %). Sudjelovanje u istraživanju bilo je u potpunosti dobrovoljno i anonimno. Kako bi se dobili što vjerodostojniji iskazi, sudionicima je pojašnjeno da se ni na koji način adresa njihove e-pošte neće moći povezati s njihovim odgovorima.

4. Rezultati

Deskriptivni parametri i testiranje normalnosti distribucije

Varijabla	M	sd	Min	Max	K – S z	p
Emocionalna iscrpljenost	2,60	1,27	0,20	6,00	0,91	p >.05
Cinizam	1,35	0,97	0,00	5,20	0,07	p >.05
Akadska efikasnost	3,91	1,04	1,17	6,00	0,06	p >.05
Socijalna podrška	27,07	3,86	16,00	32,00	0,11	p >.05

Tablica 2. Osnovni deskriptivni parametri i normalnost distribucije dimenzija sagorijevanja (iscrpljenost, cinizam, akademska efikasnost) i socijalne podrške studenata Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru (N = 107)

M – aritmetička sredina, sd – standardna devijacija, Min – minimalni rezultat, Max – maksimalni rezultat, K – Sz (Kolmogorov-Smirnovljeva z vrijednost), $p < .05$ (značajno na razini 5 %)

Tablica 3. Pripadajući intervali razine sagorijevanja za svaku dimenziju sagorijevanja (prema kategorizaciji rezultata na Maslach Burnout Inventory – Student Scale)

MBI – SS subskale			
Mjere doživljenoga profesionalnoga sagorijevanja	Emocionalna iscrpljenost	Cinizam	Akadska efikasnost
Nisko	≤ 1,6	≤ 0,8	≤ 3,17
Umjereno	1,6 – 3,4	0,8 – 1,8	3,17 – 4,67
Visoko	≥ 3,4	≥ 1,8	≥ 4,67

Objašnjenje: Kriteriji za određivanje rizika sklonosti akademskom sagorijevanju mogu se predstaviti na sljedeći način: zbroj svih dimenzija prema česticama koje se odnose na određenu subskalu sagorijevanja predstavljaju broj koji je iznimno bitan za određivanje rizika sklonosti akademskom sagorijevanju. Osobe koje imaju zbroj čestica koje se odnose na emocionalnu iscrpljenost $\leq 1,6$, čestica koje se odnose na cinizam $\leq 0,8$ i čestica koje se odnose na akademsku efikasnost $\geq 4,67$, zadovoljavaju kriterije koji se odnose na nizak nivo sagorijevanja.

Utvrđeno je da studenti Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru pokazuju umjerenu razinu iscrpljenosti, cinizma i akademske efikasnosti te umjeren doživljaj profesionalnoga sagorijevanja.

Korelacijske analize

Tablica 4. Matrica korelacija svih varijabli u istraživanju (N = 107)

Varijable	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Emocionalna iscrpljenost	–						
2. Cinizam	.51*	–					
3. Akadska efikasnost	-.23*	-.18	–				
4. Socijalna podrška	-0,04	-.01	.24*	–			
5. Spol	-.08	-.04	.24*	.39*	–		
6. Godina studija	-.07	.25*	.06	.05	.16	–	
7. Prosjek ocjena	-.28*	-.41*	.44*	.15	.14	-0,23*	–

Pearsonovi koeficijenti korelacije za emocionalnu iscrpljenost, cinizam, akademsku efikasnost, socijalnu podršku, godinu studija i prosjek ocjena

Spermanov koeficijent korelacije za spol

* $p < .05$ (značajno na razini 5 %)

Uvidom u korelacijsku tablicu (Tablica 4) može se vidjeti da je akademska efikasnost značajno povezana sa socijalnom podrškom (.24), dok emocionalna iscrpljenost i cinizam nisu značajno povezani sa socijalnom podrškom. Glede povezanosti

dimenzija sagorijevanja s demografskim varijablama, utvrđeno je da je iscrpljenost značajno povezana s prosjekom ocjena (-.28), a cinizam s godinom studija (.25) i prosjekom ocjena (-.41), dok je akademska efikasnost značajno povezana sa spolom (.24) i prosjekom ocjena (.44).

Testiranje razlika u sagorijevanju i socijalnoj podršci između studenata i studentica

Tablica 5. Testiranje značajnosti razlika između studenata i studentica na dimenzijama sagorijevanja i socijalnoj podršci primjenom t-testa (N = 107)

Varijabla	Spol				df	t	p
	Muškarci		Žene				
	M	sd	M	sd			
Emocionalna iscrpljenost	13,89	6,90	12,53	6,02	105	1,04	0,30
Cinizam	6,78	5,29	6,76	6,24	105	0,01	0,99
Akademska efikasnost	21,36	6,71	24,54	5,74	105	-2,56	0,01**
Socijalna podrška	24,94	3,83	28,16	3,42	105	-4,40	0,00**

* $p < .01$ (značajno na razini 1 %)

Utvrđeno je da se studenti i studentice značajno razlikuju u akademskoj efikasnosti, pri čemu studentice imaju bolju akademsku efikasnost u odnosu na studente, $t(105) = -2,56$; $p < .01$. Nadalje, utvrđeno je da se studenti i studentice razlikuju u socijalnoj podršci, pri čemu studentice imaju veću socijalnu podršku u odnosu na studente $t(105) = -4,40$; $p < .01$.

5. Rasprava

Pregledom dosadašnjih istraživanja utvrđeno je da postoje dokazi za povezanost socijalne podrške i sagorijevanja. Istraživanja su pokazala da je socijalna podrška značajno povezana s dimenzijama sagorijevanja, odnosno povezana je s nižim razinama emocionalne iscrpljenosti i depersonalizacije te s većim osobnim postignućem (Jacobs i Dodd, 2003). Zbog toga je cilj ovoga rada bio ispitati odnos socijalne podrške i dimenzija sagorijevanja studenata Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru, od prve do šeste godine studija. Ispitana je izraženost sindroma sagorijevanja studenata medicine i utvrđeno je da ispitanici imaju umjerenu razinu iscrpljenosti, cinizma i akademske efikasnosti. Prema Brenninkmeijer i VanYperen (2003), ukupan rezultat na svakoj dimenziji kategorizira se u trima razinama sagorijevanja – niska, umjerena i visoka razina sagorijevanja, što ovisi o nižem, srednjem i višem kvartilu distribucije rezultata. Ovakav način kategorizacije korišten je u mnogim istraživanjima (Brenninkmeijer i VanYperen, 2003; Galan i sur., 2011; Nikodijević i sur., 2012; Kolundžić, 2013). Prosječni rezultati ispitanika na svim trima dimenzijama (Tablica 2) ulaze u kategoriju umjerene razine sagorijevanja. Brenninkmeijer i VanYperen (2003) predložili su pravilo „iscrpljenost + 1“, prema kojemu je sagorije-

vanje visoko ako su rezultati na dimenziji iscrpljenosti visoki (75. percentil ili više), u kombinaciji s visokim rezultatima (75. percentil ili viši) na dimenziji cinizma ili u kombinaciji s niskim rezultatima (25. percentil ili niže) na dimenziji akademske efikasnosti. Nadalje, utvrđeno je da su studentima značajni drugi često pružali socijalnu podršku, odnosno da su često primali socijalnu podršku, da su se mogli osloniti na njima bliske osobe. Na temelju rezultata nekih dosadašnjih istraživanja pretpostavljeno je da će faktori sagorijevanja studenata biti negativno povezani sa socijalnom podrškom, tj. da će studenti koji imaju veću razinu socijalne podrške imati niže rezultate na faktorima sagorijevanja u odnosu na one studente koji imaju nižu razinu socijalne podrške. Rezultati su pokazali da je socijalna podrška značajno povezana samo s akademskom efikasnošću, ali ne i s iscrpljenošću i cinizmom. Iako se većina istraživača slaže da su iscrpljenost i cinizam osnovne dimenzije sagorijevanja i prediktori akademske (ne)efikasnosti, mišljenja su podijeljena. Van Dierendonck, Schaufeli i Buunk (2001; prema: Campos i sur., 2011) smatraju da je akademska efikasnost ključan resurs koji, kada nedostaje, potiče neadekvatan način nošenja s drugima (što vodi do depersonalizacije ili cinizma), što na kraju vodi do osjećaja iscrpljenosti. Shirom i Ezrachi (2003; prema: Maroco i Campos, 2012) smatraju da je efikasnost posljedica sagorijevanja i da je efikasnost više faktor ličnosti nego dimenzija sagorijevanja. Taris, Le Blanc, Schaufeli i Schreurs (2005; prema: Schaufeli i Taris, 2005) smatraju da, s obzirom na perspektivu, smanjena profesionalna efikasnost može i prethoditi i biti posljedica profesionalnoga umora. Ako prethodi umoru, neefikasnost označava manjak osobnih resursa, a – ako je posljedica – označava lošu samoprocjenu. Nadalje, pretpostavljeno je da će faktori sagorijevanja biti povezani sa spolom, tj. da će studenti imati bolje rezultate na faktoru cinizma, a studentice na faktoru emocionalne iscrpljenosti. Utvrđena je statistički značajna povezanost spola s akademskom efikasnošću (Tablica 4). Maslach i Jackson (1985) smatraju da spol nije jedan od glavnih faktora u sagorijevanju te da su razlike između muškaraca i žena jako male ili da uopće ne postoje. Santen i sur. (2010; prema: Galán i sur., 2011), kao ni Galán i sur. (2011), nisu pronašli značajnu povezanost između sagorijevanja i spola. Dobiveni rezultati najviše se slažu s rezultatima istraživanja Nikodijević i sur. (2012), koji su dobili značajnu razliku između muškaraca i žena na dimenziji akademske efikasnosti i nepostojanje razlike na dimenziji iscrpljenosti. Prema našim saznanjima, još samo jedno istraživanje, provedeno na studentima stomatologije, pokazalo je iste rezultate – da je od svih dimenzija sagorijevanja samo akademska efikasnost povezana sa spolom, u smjeru da žene postižu bolje rezultate na ovoj dimenziji u odnosu na muškarce (Campos, Jordani, Zucoloto, Bonafé i Maroco, 2012). Kao i na uzorku studenata medicinskoga fakulteta u istraživanju Galána i sur. (2011), i u ovom istraživanju većina ispitanika bile su studentice (67 %), što odražava trendove na studijima medicine u zadnje vrijeme. Zbog toga, kao mogući razlog za nepostojanje razlika između muškaraca i žena u sagorijevanju, Galán i sur. (2011) navode da je ovaj trend povećanja broja studentica utjecao na ublažavanje pritiska kojem su studentice bile izložene kako bi se izjednačile s muškarcima ili čak bile bolje od njih, kako bi dokazale da su vrijedne u polju u kojem su nekad bili dominantni

muškarci. To može objasniti nepovezanost spola s iscrpljenošću i cinizmom. Slično tomu, Bakker, Demerouti i Schaufeli (2002) smatraju da se žene mogu susresti s problemima organizacijske socijalizacije, i to posebno na početku karijere i u profesijama u kojima su dominantni muškarci. Međutim, budući da su u manjini, mlade žene moraju se više dokazivati i zbog toga moraju ulagati više truda u svoj posao (Schaufeli i Enzmann, 1998; prema: Bakker i sur., 2002), što rezultira većom akademskom efikasnošću u odnosu na muškarce. Kako je već rečeno, smanjena akademska efikasnost odnosi se na osjećaje nesposobnosti i nedostatak postignuća i produktivnosti na studiju. Mnoga dosadašnja istraživanja pokazala su da žene imaju bolje akademsko postignuće od muškaraca (Brazeau i sur., 2010), na što mogu utjecati faktori kao što su češće pohađanje predavanja, bolje vještine učenja i veća motivacija studentica u odnosu na studente. Također je utvrđeno da su žene savjesnije i imaju jaču radnu etiku u odnosu na muškarce (Wilberg i Lynn, 1999; prema: Dayioğlu i Türüt-Aşik, 2007). Glede povezanosti sagorijevanja s godinom studija, utvrđena je statistički značajna pozitivna i umjerena povezanost godine studija i cinizma (Tablica 4), dok je povezanost godine studija s iscrpljenošću i akademskom efikasnošću jako niska i beznačajna. Studenti na višim godinama imaju više rezultate na skali cinizma u odnosu na studente nižih godina. Rezultati se djelomično slažu s rezultatima istraživanja koja su utvrdila da je dob povezana sa sagorijevanjem (Uludağ i Yaratana, 2010; Dyrbye i sur., 2006). Razlog može biti to da je studentima teže nositi se s uzrocima sagorijevanja što su stariji pa postaju ciničniji. Dakle, što je viša godina studija, to studenti pokazuju negativniji odnos prema studiju i kolegama, postaju sve bezosjećajniji prema drugima. Do cinizma može doći zbog nepravdnosti, odnosno nepoštenja, jer tada dolazi do nesklada između osobe i posla, u ovom slučaju studija (Schaufeli i Salanova, 2014). U akademskom kontekstu pravdnost se, između ostaloga, odnosi na nastavnikovu komunikaciju sa studentima, način ocjenjivanja i usporedbu stvarne ocjene sa zasluženom ocjenom (Uludağ i Yaratana, 2013). Moguće je da studenti razvijaju ravnodušnost i cinizam prema studiju kako bi se distancirali od iscrpljujućih zahtjeva studija (Bakker i sur., 2002), odnosno kako bi razvili vještine suočavanja dok pokušavaju preživjeti složene izazove medicinskoga školovanja (Testerman, Morton, Loo, Worthley i Lamberton, 1996). Kada studenti tek upišu medicinski fakultet, idealiziraju svoje buduće zanimanje i žele pomagati ljudima. Međutim, zbog nedostatka iskustva, mogu razviti cinizam kako bi se mogli nositi sa svojom okolinom. Model profesionalnoga identiteta pretpostavlja da se cinizam studenata javlja zbog procesa profesionalne socijalizacije kada se studenti bore da razviju profesionalni identitet dok se nose sa zahtjevnim akademskim i kliničkim izazovima, ali kada završe fakultet i postanu liječnici poprimaju profesionalni identitet i postaju manje cinični (Testerman i sur., 1996). Kako je i pretpostavljeno, utvrđena je statistički značajna povezanost svih triju dimenzija sagorijevanja s prosječkom ocjenom. Dakle, utvrđena je značajna umjerena negativna povezanost s emocionalnom iscrpljenošću i cinizmom te značajna visoka pozitivna povezanost s akademskom efikasnošću (Tablica 4). Ovi rezultati pokazuju da, u odnosu na studente s lošijim uspjehom, studenti s boljim uspjehom osjećaju manju iscrpljenost, manji cini-

zam i veću akademsku učinkovitost. Rezultati su konzistentni s rezultatima dosadašnjih istraživanja, koja su također pokazala da je sagorijevanje negativno povezano s akademskim uspjehom. Schaufeli, Martinez, Pinto, Salanova i Bakker (2002) pronašli su negativnu povezanost akademskoga uspjeha sa sagorijevanjem na uzorku studenata u Španjolskoj, Portugalu i Nizozemskoj. Teorija očuvanja resursa podržava ideju o negativnom odnosu između uspjeha i stresa (odnosno sagorijevanja). Prema teoriji očuvanja resursa, ljudi neće biti u stanju zadržati resurse (npr. vrijeme i znanje) ako doživljavaju stres (Hobfoll, 1989). Kada pojedinci osjećaju da su pod stresom, njihova razina postignuća ima tendenciju smanjenja. Dakle, teorija očuvanja resursa potvrđuje činjenicu da se razina stresa povećava kada pojedinac gubi resurse. U tom bi slučaju to moglo dovesti do gubitka energije i motivacije, a time i do lošijega akademskoga uspjeha (Uludağ i Yaratan, 2013). Utvrđeno je da se muškarci i žene značajno razlikuju u akademskoj efikasnosti, studentice su imale bolje rezultate u odnosu na studente (Tablica 5). Ovakve rezultate dobili su i Campos i sur. (2012) na uzorku studenata stomatologije; muškarci i žene razlikuju se samo u akademskoj efikasnosti – žene imaju veću akademsku efikasnost. Također je utvrđena statistički značajna razlika između studenata i studentica u socijalnoj podršci, pri čemu studentice primaju veću socijalnu podršku u odnosu na studente, što je u skladu s nalazima nekih dosadašnjih istraživanja (Zimet, Dahlem, Zimet i Farley, 1988). Zimet i sur. (1988) navode da su žene izvjestile da su primale značajno veću podršku od značajnoga drugoga, od prijatelja i ukupno u odnosu na muškarce. Jakovljević (2004) navodi da žene percipiraju socijalnu podršku većom nego muškarci. Razlog su razlike između socijalnih mreža. Muškarci imaju velike socijalne mreže i oni su u svojim odnosima s drugima više usmjereni na različite aktivnosti, dok žene imaju uže socijalne mreže, ali uspostavljaju dublje, bliskije i intenzivnije veze s drugima. Njihovi su odnosi više usmjereni na emocije, a manje na različite aktivnosti (Jenkins, 1991; Sarafino, 1994; prema: Jakovljević, 2004). Žene koriste socijalnu podršku češće nego muškarci, češće je pružaju i češće od njih je traže. Prethodna istraživanja pokazala su da je za žene socijalno prihvatljivije pokazivati emocije i priznati da im je neka situacija stresna (Thompson i Walker, 1989; prema: Day i Livingstone, 2003). Muškarci ne traže podršku jer to nije u skladu s njihovom ulogom. Za žene je prihvatljivo reći svoje probleme drugima, ali od muškaraca se očekuje da sami riješe svoje probleme (Barbee i sur., 1993; prema: Day i Livingstone, 2003). Muškarci i žene također koriste različite stupnjeve specifičnih izvora podrške. Greenglass (1993; prema: Day i Livingstone, 2003) je pronašao da su muškarci naveli višu percipiranu podršku od šefova nego žene. Međutim, žene se nose sa stresom tako što se okreću prijateljima (Greenglass i sur., 1990; prema: Day i Livingstone, 2003;), kolegama i obitelji (Narayanan i sur., 1999; prema: Day i Livingstone, 2003) više nego muškarci. Muškarci koriste instrumentalnu i informacijsku vrstu podrške više od žena, dok žene više koriste emocionalnu podršku. U ovom istraživanju nije specificiran izvor podrške pa ne možemo sa sigurnošću tvrditi o kojoj je vrsti podrške riječ. U ovom istraživanju od ispitanika se tražilo da procijene u kojoj im mjeri njima bliske osobe (prijatelji, roditelji, suprug/a, djeca) pružaju podršku. Većina istraživanja

(Barrera, 1986; prema: Day i Livingstone, 2003; Jakovljević, 2004) pri ispitivanju socijalne podrške fokusira se na percipiranu socijalnu podršku, odnosno na percepciju dostupne podrške i percepciju od koga mogu tražiti podršku. Smatra se da percipirani oblici i količine socijalne podrške imaju značajniju ulogu nego vrste i količine stvarno primljene podrške (Jakovljević, 2004). Neki autori smatraju da je pri ispitivanju socijalne podrške važno napraviti razliku između različitih izvora podrške zato što svaki izvor može pomoći pojedincima da se nose s različitim stresnim situacijama na različite načine (Olson i Shultz, 1994; prema: Day i Livingstone, 2003). Zbog toga bi u budućim istraživanjima bilo dobro specificirati izvor socijalne podrške.

Jedno od ograničenja ovoga istraživanja je veličina i reprezentativnost uzorka. Dakle, uzorak su činili studenti Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru, što znači da je to bio prigodni uzorak. Sudjelovalo je 107 studenata, što nije dovoljno da se rezultati mogu generalizirati na sve studente. Također, ograničenje je moguća pristranost odgovora (*eng. response bias*), odnosno, možda su oni studenti koji su sudjelovali u istraživanju doživljavali više razine sagorijevanja, a možda studenti koji nisu sudjelovali imaju više razine sagorijevanja pa zato nisu sudjelovali. Odaziv na istraživanje bio je oko 48 % studenata kojima je istraživanje poslano e-poštom, što je slično prosječnom odazivu u istraživanjima na liječnicima (Asch, Jedrziwski i Christakis, 1997), ali je samo 34,5 % od ukupnoga broja studenata medicine na Sveučilištu u Mostaru sudjelovalo u istraživanju. Podaci su prikupljeni *online* ispunjavanjem upitnika, što ima i prednosti i nedostatke. Mogući nedostatak je taj da neki studenti ne provjeravaju e-poštu pa tako nisu ni sudjelovali u istraživanju. Nedostatak može biti i manja kontrola nad istraživanjem jer istraživač nikada ne može biti potpuno siguran u to tko sudjeluje u ispitivanju, odnosno tko rješava upitnik (Schmidt, 1997), ali u ovom istraživanju to smo nastojali kontrolirati tako što smo poslali poveznicu s istraživanjem samo na osobne e-adrese ispitanika. Međutim, puno je više prednosti ove vrste prikupljanja podataka u odnosu na papir-olovka testiranje. Prema Schmidtu (1997), najvažnije je to da je na ovaj način istraživanje dostupno velikom broju ljudi, puno većem nego kada se koristi metoda papir-olovka. Nadalje, važna je i ušteda vremena i novca. Također, kraći je unos podataka, manja mogućnost pogrešnoga unosa te se smanjuju mogućnosti da ispitanici zaborave ili namjerno ne odgovore na neka pitanja.

6. Zaključak

Provedeno istraživanje predstavlja doprinos boljem razumijevanju sagorijevanja studenata. Ispitani su korelati sagorijevanja i razlike između muškaraca i žena. Dobivene značajne povezanosti između sociodemografskih varijabli i sagorijevanja (spol, godina studija i prosjek ocjena) ukazuju na važnost uključivanja i ovih varijabli, pored psiholoških. Sagorijevanje studenata sindrom je koji je važno istraživati jer bi rezultati mogli pomoći u razumijevanju velikoga opsega aktivnosti studenata tijekom studija, kao što su izbor kolegija, osipanje studenata, odnosno slaba uspješnost u studiju i akademska izvedba, te sindrom može utjecati na budući odnos studenata prema studiju, npr. na privrženost ili odanost studiju. Prijedlog za buduća istraži-

vanja je ispitati izraženost sindroma sagorijevanja na većem uzorku te na drugim fakultetima Sveučilišta u Mostaru kako bi se dobile nove spoznaje o ovom sindromu kod studenata u Bosni i Hercegovini. Također, u budućim istraživanjima bilo bi dobro povezati ovaj konstrukt sa samoeфикаsnosti, izvorom financiranja studija, osobinama ličnosti i s konstruktom koji je suprotan sagorijevanju, a to je (radna) angažiranost. Dobiveni rezultati ovoga, a i budućih istraživanja, mogli bi imati praktične implikacije na poboljšanje psihološke prilagodbe studenata zahtjevima studiranja.

Literatura

1. Asch, D. A., Jedrziwski, M. K. i Christakis, N. A. (1997). Response rates to mail surveys published in medical journals. *Journal of clinical epidemiology*, 50 (10), 1129-1136.
2. Backović, D. V., Ilić Živojinović, J., Maksimović, J. i Maksimović, M. (2012). Gender differences in academic stress and burnout among medical students in final years of education. *Psychiatria Danubina*, 24 (2), 175-181.
3. Bakker, A. B., Demerouti, E. i Schaufeli, W. B. (2002). Validation of the Maslach burnout inventory – general survey: An internet study. *Anxiety, Stress & Coping*, 15 (3), 245-260.
4. Blanch, A. i Aluja, A. (2012). Social support (family and supervisor), work–family conflict, and burnout: Sex differences. *Human relations*, 65 (7), 811-833.
5. Brazeau, C. M., Schroeder, R., Rovi, S. i Boyd, L. (2010). Relationships between medical student burnout, empathy, and professionalism climate. *Academic Medicine*, 85 (10), 33-36.
6. Brenninkmeijer, V. i VanYperen, N. (2003). How to conduct research on burnout: advantages and disadvantages of a unidimensional approach in burnout research. *Occupational and environmental medicine*, 60 (1), 16-20.
7. Bresó, E., Salanova, M. i Schaufeli, W. B. (2007). In search of the “third dimension” of burnout: Efficacy or inefficacy? *Applied psychology*, 56 (3), 460-478.
8. Campos, J. A. D. B., Jordani, P. C., Zucoloto, M. L., Bonafé, F. S. S. i Maroco, J. (2012). Burnout syndrome among dental students. *Revista Brasileira de Epidemiologia*, 15 (1), 155-165.
9. Campos, J. A. D. B., Zucoloto, M. L., Bonafé, F. S. S., Jordani, P. C. i Maroco, J. (2011). Reliability and validity of self-reported burnout in college students: A cross randomized comparison of paper-and-pencil vs. online administration. *Computers in Human Behavior*, 27 (5), 1875-1883.
10. Day, A. L. i Livingstone, H. A. (2003). Gender differences in perceptions of stressors and utilization of social support among university students. *Canadian journal of behavioural science*, 35 (2), 73-83.
11. Dyrbye, L. N., Thomas, M. R., Huntington, J. L., Lawson, K. L., Novotny, P. J., Sloan, J. A. i Shanafelt, T. D. (2006). Personal life events and medical student burnout: a multicenter study. *Academic Medicine*, 81 (4), 374-384.

12. Galán, F., Sanmartín, A., Polo, J. i Giner, L. (2011). Burnout risk in medical students in Spain using the Maslach Burnout Inventory-Student Survey. *International archives of occupational and environmental health*, 84 (4), 453-459.
13. Hobfoll, S. E. (1989). Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress. *American psychologist*, 44 (3), 513.
14. Jacobs, S. R. i Dodd, D. (2003). Student burnout as a function of personality, social support, and workload. *Journal of College Student Development*, 44 (3), 291-303.
15. Jakovljević, D. (2004). Nezaposleni u Hrvatskoj: povezanost socijalne podrške i psihičkog zdravlja. (Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet). Zagreb: Filozofski fakultet
16. Jia, Y. A., Rowlinson, S. M., Kvan, T., Lingard, H. i Yip, B. (2009). Must burnout end up with dropout?. *The Built & Human Environment Review*, 2, 102-111
17. Kolundžić, A. (2013). *Sindrom sagorijevanja kod zagrebačkih studenata – validacija i primjena upitnika Maslach Burnout Inventory – Student Survey (MBI-SS)*. (Neobjavljeni diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji). Zagreb: Hrvatski studiji
18. Kutsal, D. i Bilge, F. (2012). Adaptation of Maslach Burnout Inventory-student survey: Validity and reliability study. *World Applied Sciences Journal*, 19 (9), 1360-1366
19. Maslach, C., Leiter, M. P. i Schaufeli, W. B. (2008). Measuring burnout. *The Oxford handbook of organizational well-being*. 86-108.
20. Maslach, C., Schaufeli, W. B. i Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual review of psychology*, 52 (1), 397-422.
21. Maslach, C. i Jackson, S. E. (1985). The role of sex and family variables in burnout. *Sex roles*, 12 (7-8), 837-851.
22. Nikodijević, A., Anđelković Labrović, J. i Đoković, A. (2012). Sindrom sagorevanja među studentima Fakulteta organizacionih nauka. *Management: Journal for Theory and Practice Management*, (64), 47-53.
23. Purvanova, R. K. i Muros, J. P. (2010). Gender differences in burnout: A meta-analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 77 (2), 168-185.
24. Schaufeli, W. B. i Salanova, M. (2014). Burnout, boredom and engagement at the workplace. *People at work: An introduction to contemporary work psychology*. 293-320.
25. Schaufeli, W. B., Leiter, M. P. i Maslach, C. (2009). Burnout: 35 years of research and practice. *Career development international*, 14 (3), 204-220.
26. Schaufeli, W. B. i Taris, T. W. (2005). The conceptualization and measurement of burnout: Common ground and worlds apart. *Work and Stress*, 19 (3), 256-262.
27. Schaufeli, W. B. (2003a). Past performance and future perspectives of burnout research. *SA Journal of Industrial Psychology*, 29 (4), 1-15

28. Schaufeli, W. B. i Buunk, B. P. (2003b). Burnout: An overview of 25 years of research and theorizing. *The handbook of work and health psychology*, 2, 282-424.
29. Schaufeli, W. B., Martinez, I. M., Pinto, A. M., Salanova, M. i Bakker, A. B. (2002a). Burnout and engagement in university students: A cross-national study. *Journal of cross-cultural psychology*, 33 (5), 464-481.
30. Schaufeli, W. B., Salanova, M., González-Romá, V. i Bakker, A. B. (2002b). The measurement of engagement and burnout: A two sample confirmatory factor analytic approach. *Journal of Happiness studies*, 3 (1), 71-92.
31. Schmidt, W. (1997). World-Wide Web survey research: Benefits, potential problems, and solutions. *Behavior Research Methods*, 2 (29), 274-279.
32. Testerman, J. K., Morton, K. R., Loo, L. K., Worthley, J. S. i Lambertson, H. H. (1996). The natural history of cynicism in physicians. *Academic medicine: journal of the Association of American Medical Colleges*, 71 (10), 43-55.
33. Uludağ, O. i Yaran, H. (2013). The effects of justice and burnout on achievement: an empirical investigation of university students / Učinci pravednosti i sagorijevanja na uspjeh: empirijsko istraživanje među studentima. *Croatian Journal of Education / Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 15, 97-116.
34. Uludağ, O. i Yaran, H. (2010). The effect of burnout on engagement: An empirical study on tourism students. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 9 (1), 13-23.
35. Yang, H. J. i Farn, C. K. (2005). An investigation the factors affecting MIS student burnout in technical-vocational college. *Computers in Human Behavior*, 21 (6), 917-932.
36. Yang, H. J. (2004). Factors affecting student burnout and academic achievement in multiple enrollment programs in Taiwan's technical-vocational colleges. *International Journal of Educational Development*, 24 (3), 283-301.
37. Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G. i Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of personality assessment*, 52 (1), 30-41.
38. Živković, S. (2011). *Merenje stepena iscrpljenosti u funkciji razvoja organizacije rada u javnom sektoru*. (Diplomski rad, Fakultet organizacionih nauka, Univerzitet u Beogradu). Beograd: Fakultet organizacionih nauka

THE RELATION OF SOCIAL SUPPORT AND BURNOUT AMONG STUDENTS

Abstract: *Burnout refers to a set of symptoms that occur in situations of prolonged stress in the workplace, which is characterized by emotional exhaustion, depersonalization and reduced efficacy. In the past decade researchers' interest focused on burnout among students, whose involvement in the attendance of lectures, exams and performance of different specific tasks can be considered as a form of work. The aim of this study was to examine the relation of social support and dimensions of burnout in male and female students of Faculty of Medicine in University of Mostar, from the first to the sixth year of study (N = 107). Maslach Burnout Inventory - Student Survey was used to examine burnout among students, Social support questionnaire to examine social support, and demographic questionnaire was constructed for this study. The results showed that the participants have a moderate level of exhaustion, cynicism and academic efficacy. It was found that academic efficacy is significantly positively associated with social support. Regarding the relation between socio-demographic variables and dimensions of burnout, gender was significantly associated with the academic efficacy, year of study is associated with cynicism, and the average score is associated with exhaustion, cynicism and academic efficacy. In addition, statistically significant difference was found between men and women in the academic efficacy and social support, where women had higher scores on both.*

Key words: *academic pressure, burnout, efficacy, exhaustion*